

A PRIMITÍV MELLÉBESZÉLÉS ROMLOTTSÁGÁRÓL

„Milyen különös érzés
sütkérezni egy tehetségtelen ember
irigy gyűlöletének lángjainál...”

„Viszonzásul fogadjon eh egy jó tanácsot:
foglalkozzék néha a saját gondolataival is
a másoké helyett, csiszolgassa őket, ha egyáltalán
lakoznak ilyenek a homloka mögötti
szurokfekete éjszakában”

(Kálnoky László)

A pszichológia szerint a gyűlölködő irigy embereket sajnálnunk kell, mert — legtöbbször anélkül, hogy tudnák — elsősorban önmagukra haragszanak. Nem lehetünk azonban szentimentálisak, mert túizott megértésünkkel akaratlanul is jelentős károkat okoznánk saját magunknak és válságos művelődési életünknek egyaránt. Fekete J. József állítólag „pár-bajozni” akar velem. Én bajvívás helyett a rozsdás bugylibicskát igyekszek kicsavarni kezéből.

Mindenekelőtt az tanulságos: hogyan viszonyul készforgatóm a nyelvhez. Fekete J. József jellegzetes epigonizmussal, úgy esküszik műközpontú elemzésre, hogy közben megvetően lektorokra bízsa a nyelv ügyét. Nem az az igazi probléma, hogy nyelvismeretei fogyatékosabbak újságíróink többségénél, hanem az, hogy cinikusan viszonyul nyelvünk ügyéhez. Ha netalán bugyiforgatóm mégiscsak a tisztességes emberek útját választja, akkor majd nem fogja firkálásnak tekinteni az írást; akkor majd arra is rájön, hogy a kritikus nem szurkoló és nem is felelőtlen zsoke, hanem aktív résztvevője egy sok ezer év óta folyó versenynek, melyben mindannyiunknak egyszerre kellene nyerni... A lektornak tehát nem a kéziratok „pelenkázása”, átírása, hanem a véletlenül közbejött hibák ki-gyomlálása a feladata.

Az is régi igazság, hogy aki sokat dolgozik, az téved is. Hozzáértő emberek az én munkámat vizsgálva is fennakadtak néhol. Ha Fekete J. Józsefet — az ő színvonalának megfelelően — elkápráztattak is nyelvi

ismereteim, nem így Tüskés Tibort, a kecskeméti Forrás kritikusat, akinek éppen ebben a tekintetben van bíráló megjegyzése, kiragadott példája. Fekete J. József kisebbségi érzésének gyógyítása céljából idézek egy mondatot a szóban forgó kritikából, hogy láthassa: nincsenek abszolútumok, még a neves kritikus (Tüskés) is téved, aki pedig illyési nyelvészmenyt tűzött ki maga elé: „Vajda Gábor kritikáinak nagyobb az eszmei „hozádoka”, mint az Eliot-i cél megvalósításához szükséges kifejezőerő, nyelvi megszólalás.” (Forrás, 1984. 3. sz. 95. o.) Tekintsünk el a helyesírási hibától (nem Eliot-i, hanem elioti) és csupán arra figyeljünk, hogy a „nyelvi megszólalás” nem lehet nagy; ilyen legfeljebb a „szükséges kifejezőerő” lehet. A kifejezés szerintem önmagában is problematikus, különösen, ha használója a „szöveg”, „megtörténhetőség”, a „jelentésszint” és a „vonatkozó” szavakat a múltó divathoz sorolja.

Fekete J. Józsefnél természetesen nem beszélhetünk tévedésről, mivel ő folyamatosan (hol akarva, hol pedig akaratlanul) félrebeszél — különösen rozsdás bugylibicskájának második dőfessorozatában. Letagadja, hogy először leírta volna: Sinkó-tanulmányom „irodalomtörténeti adalék”, mely „részproblémákkal” „foglalkozik”. Ha először nem tudta mennyire fontos a Nietzsche-ihletés Sinkó munkásságában, akkor, döfködési folytatása helyett, el kellett volna dobnia az ocsmány szerszámot.

Becstelenség, skolasztika és dilettantizmus talán akkor hatja át a legteljesebben egymást, amikor „kritikusom” a Krleža-tanulmányomat szurkálja. Első (decemberi) főrmedvényében írásom „párizsiasságárcél”, „magabiztos (egyáltalán nem kritikus) fölényérel” locsogott. Ezzel kapcsolatban azért hamisított, mert én, Krleža műve világirodalmi összefüggéseinek kutatását illetően, Sinkót tekintem páldamutatónak, azután pedig Mladen Engelsfeld strukturalista kimutatásának eredményét felhasználva — tehát egyénieskedés helyett mások törekvéséhez csatlakozva — látok munkához. Fekete J. József második döfködéssorozatában önellentmondásként önmagát is megszúrja, mikor olyan rám szózott feladatról beszél, amit nem ért. Azt ugyanis senki sem állította, hogy ő — miként válaszfőrmedvényében írja — „a komparativizmus módszerét” „kifogásolta volna. Nem, hiszen első rohamában nyoma sincs annak, hogy értené eljárásom lényegét. Szó szerint ezt olvashatjuk nála: „... a feladatot nem is értjük egészében...” A kifogásolás egy magasabb, Fekete J. József által (egyelőre?) elérhetetlen szintet jelzett volna. Az ő részéről ordító nagyképűség a „kifogásolás”: viszont annál természetesebb a szurkolódó mellébeszélés. Mintha ez esetben lényeges lenne az a jelentéskülönbség, ami a kiszabott feladat végzése és a parancsra dolgozás között van!?

A felkészületlen kritikus ostobaságának a „hasznos” és a „jó” fogalmával kapcsolatos mellébeszélés az újabb bizonyítéka. A Magyar Nyelv Értelmező Szótára rendeltetése szerint keveset mondhat arról, hogy vajon szükségünk van-e a „hasznos” jelzőre, ha a „jó”-t a „szokás”-ra vonatkoztatva már leírtuk. Amit itt Fekete J. József — mint sulisztikát —

elsikkaszt, azt a tautológiával kapcsolatos újabb mellébeszélése csempézi vissza. Hogyan kérheti számon tőlem, hogy van-e tudomásom a tautológia stilisztikai fogalmáról egy olyan valaki, aki ily módon alapvető nyelvi (többször tautologikus természetű) baklövéseit akarja elleplezni. De az is bántó hazugság, hogy Fekete J. József második nekem-ugrásában, engem elvakultsággal rágalmazva, pusztán csekripciónak minősíti azt, ami első förmedvényében (szerintem jogtalan) dicséret volt. (Vö. a decemberi *Híd* 1448. oldalán levő második és harmadik bekezdésel. „... jól tettem, hogy végigolvastam az írást...” stb.)

Nem kevésbé gyalázatos azonban Fekete J. Józsefnek az írásaim címéhez való viszonyulása sem. A Gál-tanulmány címének jelentését csak korlátozott felfogó képességű „kritikusom” képtelen a szöveggel való összefüggésben értelmezni. A cím eredetileg hosszabb volt s csupán a tartalomjegyzékben elkerülendő szóismétlés miatt rövidítettük le a kötet szerkesztőjével. A *Rukovet* szerkesztősége mindenestre az eredeti, Fekete J. Józsefet nyilván még jobban bosszantó változatot fordította le, tudván, hogy a humorista költő belső feszültségének feloldását keresi 1448. oldalán levő második és harmadik bekezdéssel. „... jól tettem, hogy végigolvastam az írást...” stb.)

A Brasnyó-tanulmány címe valóban többet ígér, mint amit a szöveg ad, hiszen csupán egy harmadát iktattam be annak, amit 1980-ban folyóiratban közöltem. A Kiadónak benyújtott kéziratban azonban talán még van nyoma a bejelölésnek, annak ti., hogy csak részletről van szó. Ha Fekete J. József a kritikus mindenkori alapfeladatának megfelelően a könyv jegyzetét is *becsületesen* áttekinti, akkor másra is felfigyelhetett volna. Arra például, hogy a tartalomjegyzék (és a kötet anyaga) korántsem tartalmazza a jegyzetben felsorolt írások mindegyikét. Mondanom sem kell, hogy nekem semmi közöm ehhez az utólagos beavatkozáshoz...

Mivel azonban Fekete J. József második dőféssorozatában bevallja, hogy már első „szövege” „tervezése közben” — tehát rozsdás bugylibicskáját köszörülve — számított reagálásomra, nyilvánvalóan tudott a *Források és partokenak* az én felelősségemtől független problematikájáról is. Csak hát — s ez a bugylibicska-akció lényege — *éppen azt fordította ellenem, ami mellöttem szólhatott volna.*

Fekete J. József többek között Villontól vett idézet pajzsával igyekszik fedezni második orvtámadását. Tudja-e vajon, hogy Villonban nem a rablógyilkost, hanem a költőt tiszteljük, s hogy előtte (Fekete előtt) a költészet a kritikánál is magasabb meredély?...

VAJDA Gábor